

IL-QNIEPEN FIL-FOLKLOR

J.F.Porsella-Flores

Ma rridx nonqos minn kelmti li tajt lill-qarrejja ta' L-IMNARA fl-ahhar kitba tiegħi tas-sena li għaddiet, li nissokta nikteb fil-harġa ta' din is-sena dwar qniepen ohra fil-folklor malti: il-qniepen tal-knejjes. Izda dan hu sugġett wiesa' hafna, għalhekk ser nikteb fil-qosor kemm jista' jkun, biex indaħhal kemm nista' tagħrif.

Ta' min jiftakar li, bhall-bniedem, il-qniepen jitekellmu b'islenhom għax jgħidulha islen ras il-martell li biha tindaqq il-qanpiena. B'islen il-qanpiena il-bniedem jibgħat il-messaġġ li jrid.

Ma' l-erbgha ta' filgħodu sa ftit snin ilu kien jindaqq il-*Pater Noster*, generalment disa' tokki, waħda waħda biex wiehed iqum, jizzi hajr 'il- Mulej ta' għodwa għida wara lejl ta' mistrieh, u jahseb imur għax-xogħol tal-gurnata. L-istess sinjal jinghata fit-tmienja ta' filgħodu, f'nofs inhar, u f'inzul ix-xemx. F'dawn it-tliet hinijiet tinghad it-talba ta' l-*Angelus*, jew it-thabbira ta' l-Anglu lil Sidtna Marija. Dak ta' nzul ix-xemx, magħruf ukoll l-*Ave Maria*, ivarja skond iż-żmien tas-sena: fil-21 ta' Diċembru, l-lqsar jum tas-sena, fil-hamsa nieqsa kwart; fil-21 ta' Ġunju, l-itwal jum, fit-tmienja ta' filgħaxija, daż-żmien fid-disgħa neqsin kwart, minhabba il-hin tas-sajf. Fl-antik id-daqq ta' filgħaxija kien ifisser tmiem il-hin tax-xogħol biex kulhadd jingabar f'daru għax jinghalaq bieb il-belt. Siegħa wara jindaqqu l-ahhar tokki; isibuhom bl-isem ta' 'siegħa lejl' jew 'ta' l-erwieh' li għalihom tmur l-ahhar talba biex anke huma jistrieħu fis-sliem.

Kemm jagħti pjaċir id-daqq ta' dawn il-qniepen meta wiehed jismagħhom qishom waħda twieġeb lil ohra; dan tismagħhom fejn hemm diversi knejjes fl-istess post, per eżempju il-Belt, ir-Rabat, jew fi bliet u rhula qrib xulxin, per eżempju, it-tlitt ibliet, it-tlitt irhula, u ohrajn bħalhom. Filgħodu ukoll, permezz ta' tokki ta' qniepen, jinghata sinjal tal-quddies kwarta qabel il-hin; u n-nies tagħraf mill-hoss tat-tokki tal-qanpiena f'liema knisja tkun il-quddies li ser tohrog.

Matul il-gurnata wkoll gie li wiehed jisma' tokki ta' ferh li jfissru twelid ta' tarbija u hlas tajjeb; jew tokki tqal, tlieta bi tlieta, li jhabbru vjatu, u tara tfal jigru lejn il-knisja biex iżommu fanal jixghel, anke b'inhar, imma l-aktar bil-lejl biex idawlu t-triq; jew tokki ohrajn li jhabbru l-agunija, u ohrajn ukoll tat-trapassjoni. Il-hsieb ta' dan id-daqq ikun biex in-nies fil-hniena taghha tieqaf ftit u titlob għall-bżonnijiet ta' dawk li għalihom jigi amministrat dak is-servizz reliġjuż, jew għar-ruh li tkun għadha kemm għaddiet għad-dinja l-oħra. Fil-każ ta' vjatu u mewt, anke b'liema qanpiena jindaqqu it-tokki, wiehed jagħraf għal min qed jindaqqu, jekk hux lajk, fratell, qassis jew patri, kanonku jew monsinjur, u anke isqof.

X'hin filgħaxija wara ir-rużarju fil-knisja tinghata l-Barka, mill-knisja tindaqq mota qasira, u n-nies barra t-triq jew ġewwa jinghaqdu wkoll f'talba f'qalbhom jitolbu l-barka t'Alla u jizzuH hajr għal gurnata hidma minghajr periklu. Jekk ikunu barra jaqilghu anke l-berritta, jew il-kappell minn rashom. Nhar ta' Ġimgħa, fit-tlieta ta' wara nofs inhar jindaqq il-mortorju, b'tikira tal-mewt ta' Sidna Ġesu' Kristu. Izda ma jindaqqx f'jum il-Ġimgħa il-Kbira għaliex il-qniepen jisktu mill-*Gloria* ta' Hamis-ix-Xirka sal-*Gloria* ta' Sibt il-Ghid. Lanqas ma jindaqq il-mortorju f'jum il-Milied meta jahbat nhar ta' Ġimgħa għax tkun stunatura li fil-ġum ferrieħi li jitfakkar it-Twelid titfakkar il-mewt.

Nhar ta' Hadd imbagħad u fi granet oħra ta' festa wiehed jisma' id-daqq tal-moti, generalment tlieta; anke dawn għandhom il-lingwaġġ tagħhom: ta' l-ewwel, it-tieni, u ta' l-aħħar, skond b'liema qanpiena jibdedw jindaqqu.

Fil-quddiesa kantata tad-disgħa ta' filgħodu, waqt is-*Sanctus*, wiehed jifhem mid-daqq tal-qniepen li l-quddiesa waslet fil-punt kulminanti tagħha, l-elevazzjoni, u anke jekk wiehed ma jkunx il-knisja, imma jkun jiusab fit-triq, jista' jagħti ġieħ lill-Ewkaristija b'talba żghira.

Dak li għidt qabel għall-pjaċir li wiehed iħoss meta jisma' l-qniepen qishom iwieġbu wahda lil oħra, iħossu iktar x'hin jisma' id-daqq tal-qniepen f'hin is-*Sanctus* u l-Elevazzjoni.

Sa ftit tas-snin ilu kien hemm ukoll id-drawwa li f'kull tielet Hadd tax-xahar, Terza, wara l-Elevazzjoni tindaqq mota ta' ftit hin bhala sinjal li wara l-quddiesa ikun hemm purčissjoni fil-knisja jew fuq iz-zuntier bis-Sagrament bil-partecipazzjoni tal-Fratelli.

Minbarra dan id-daqq mill-knejjes prinčipali, kien hemm ukoll daqq minn xi knejjes partikolari, per eżempju mill-kollegġjati li kienu jaghtu ukoll is-sinjal lill-Kanonči, kwarta qabel għall-kor, fis-7 ta' filghodu, biex jirrečtaw jew ikantaw flimkien mill-brevjar il-matutin u is-siġhat, u wara nofs, fit-tlieta u nofs fi-xitwa u fil-hamsa fis-sajf, għall-ghasar u kompieta. Fir-Randan anke l-ghasar kien jinghad filghodu, fil-hdax.

Mill-knejjes tal-klawtura wiehed kien jisma' wkoll fil-hemda tal-lejl, fil-hdax, it-tokki biex is-sorijiet imorru fil-kor jitolbu. Anke mid-dar wiehed seta' jinghaqad mas-sorijiet spiritwalment u jghid ukoll xi talba. Niftakar meta, l-iktar fis-sajf għax wiehed ikun bit-twieqi miftuhin, mill-Birgu kienet tinstema' il-qanpiena tal-Monasteru ta' Santa Margerita, Bormla. Insomma, l-hajja fl-aspetti tagħha kollha hi folklor kollha kemm hi.

Imma dan id-daqq li iddeskrivejt s'issa, kien isir kollu minn isfel tal-kampnar, permezz ta' hbula tul il-kampnar. Fil-festi pero' id-daqq tal-moti isir minn fuq il-kampnar, u hawn wiehed tassew jitghaxxaq jisma' is-shubija ta' lehen il-qniepen għaliex idoqqu *a distesa*, bl-ilsien jitbandal matul il-wisgha tal-qanpiena b'sengha kbira ta' min idoqqa li, kemmkemm jigbed habel imqabbad ma' lsien il-qanpiena, u b'dik il-ġibda lejha iwassal l-ilsien min-naha għal ohra. Din is-sengha trid ftit taż-zmien biex titghallimha.

Hemm xi knejjes, bħal Katidral l-Imdina, u San Ġwann il-Belt, fejn il-qniepen jindaqqu dejjem minn fuq, u l-inkarigat mid-daqq tagħhom għandu it-titlu ta' 'Kanpanar'.

Jien mkkunsidra impressjonanli hafna id-daqq tal-qanpiena l-kbira ta' San wann libit-tokkitagħha, waqt x ipur issjoni ewlenija bhal dik ta' *Corpus*, jew la' San Pawl, tal-Karmnu, u ta' San Duminku, tirregola ir-ritmu tal-pass Libibjimxu il-fratelli u l-kleru li jieħdu sehem fil-pur issjoni, bhalma it-tambur jirregola it-pass tas-suldati waqt parata.

Lili iferrahni ukoll, meta ir-riħ i ib lejja, fil-hin bikri ta' filghodu, id-daqq tal-qniepen minu knejjes ftit imbeġħda għaliex ifakkarni fir-rakkont tal-Manzoni meta jiddeskrivi, fil-kap 21 tar-rumanz *Promessi Sposi*, kif l-istess *Innominato*, bniedem kriminali u debuxxat, x'hin sema' ma'sbieħ il-jum mill-kamiatas-sodda tal-kastell tiegħu id-daqq ferriehi ta' qanpiena, li il-qaddej tiegħu qallu likien daqq ta' festa għax kien wasal hemm il-Kardinal Federico Borromeo, spi a biex biddel ajtu u dlonk mar hu ukoll mar-rahħala li, mit-tieqa tal-kastell tiegħu, lemah sejr in iħaffu 1-pass għal dak 1-appell tal-qniepen biex jag tu merbħa lill-Kardinal. Sahawn ĵasal is-seħer tal-messa tal-qniepen għal min irid jifħmu.

Intemm bistqarrija ta' wieħed likifspi at il-gweirare a' marfdaru mir-rahħal fejn kien rifu ĵat. "Kem m frat," qal, "meta smajt il-qniepen ta' San Lawrenz idoqqu *Ì-Pater Noster* fl-ewwel festa li iet wara lin ilt lura il-Birgu."

Ktibt fuqfuq dwar il-qniepen fil-folklor. Nib a' li l-aktar li jistgħu jsegwu dan liktibt huma *î-anzjani* għaliex da - mien erti drawwiet hawn Malta inqatg u; per e empju *\\-Pater Noster*, fejn g adu jindaqq, jindaqq fis-sitt minflok fl-erbħa ta' filghodu. Daqq iehor, bhal vjatku, agunija, u mewt, naqas hafna jekk ma spi ax għal kollox. M abaqax dik il-kontinwita' minn enerazzjoni għal ohra. Bil-mod kif sijrin hawn Malta, anke fdan il-qasam tai-folklor, qed nersqu biex il-ftit li għad għandna jispj a fix-xejn, kapri ta' min irid jilgħaba tal-modern, għax tilef it-tifsira tnl-lingwa tal-qniepen, u is-siwi tagħhom għas-servizz tas-so ĵetà.

I da b'xorti tajba fil-g ira tat-Tliet Għolĵiet, hutna l-Għawdxing adhom marbuta mad-drawwiet tal-qedem li, għaldaqstanl, għadhom manqatgħux, bhalma ara hawn Malta. JA lla jkomplu jissoktaw bihom biex dawn ma jintilfux.